

A XXI. század új típusú biztonsági kihívása: a biológiai ágensekkel elkövetett terrortámadás

Bevezetés

A XXI. században úgy a nemzetközi közösségnek, mint az egyes nemzetállamoknak nem csak új típusú, de új struktúrában is megjelenő biztonsági kihívásokkal kell szembenézniük. *„A kilencvenes évek elejére széthullott a Szovjetunió, megszűnt a Varsói Szerződés, átrendeződött a jól ismert, s bizonyos szempontból igen kényelmes kétpólusú világrend. Korábban egyértelműen lehetett tudni a fenyegetés irányát.”*¹

A biztonsági kihívások klasszikus fajtái új megjelenési formákkal egészültek ki, valamint a teljesen új típusú kihívások alapjaiban más jellegű veszélyhelyzeteket teremthetnek. A korábban jól áttekinthető rendszerben megjelenő biztonsági kihívások olyan új aspektusokkal egészültek ki, amelyre a hagyományos fenyegetettségek alapján kiépített elhárító rendszerek, valamint az ezek keretében, a hagyományos alapokon felkészített elhárító állomány nem, vagy csak szűkös korlátok között képes ideális választ adni.

A Magyarország kormánya által az 1035/2012. (II. 21.) Kormányhatározatban elfogadott, és egyben új alapokra is helyezett² Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában megfogalmazottak szerint *„a biztonság fogalma egyre átfogóbb értelmezést nyer. A folyamatosan változó biztonsági környezetben a kihívások, kockázati tényezők és fenyegetések ma már több síkon – az egyének, közösségek, államok és régiók szintjén, valamint globális szinten – jelennek meg, és az egyének, kormányzati és nem kormányzati szervezetek, valamint transznacionális szereplők széles körét érintik. Mára elengedhetlenné vált a biztonság politikai, katonai, gazdasági és pénzügyi, társadalmi, ezen belül emberi és kisebbségi jogi, valamint környezeti dimenziójának együttes kezelése.”*³

---

¹ Vekerdi Zoltán (2012): A biztonság értelmezésének változása. Hadtudomány 2012/1-2. 60. o.

² A korábban érvényben lévő nemzeti biztonsági stratégia még 2004-ben került kidolgozásra. Az azóta eltelt nyolc év azonban a jelentős globális változások mellett, Magyarország regionális biztonsági kérdéseiben is alapvető változásokat eredményezett. Megállapítható, hogy a 2004-ben született dokumentum a 2010-es évekre elavulttá vált.

³ Magyarország Nemzeti Biztonság Stratégiája. Forrás: http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (letöltve: 2013. június 2.)

Amint az a magyar kormány, az Európai Unió értékrendjébe tagozódó, és a főbb uniós elvekhez illeszkedő határozatából is egyértelműen kiolvasható, az új kihívásokkal szembeni eredményes fellépéshez a hagyományos struktúrák reformja szükséges, amelynek megvalósításához azonban számos egyéb, előzetesen indukált változás is szükségesnek mutatkozik. Ahhoz, hogy a XXI. század kihívásaira helyes, Magyarország, a régió, valamint az Európai Unió érdekeit és biztonságát szavatoló válaszok szülessenek, a legalapvetőbb, elsődleges követelmény a veszélyforrásokkal kapcsolatos hagyományos gondolkodási mód alapvető átértékelése. A helyes döntések meghozatalához elengedhetetlen ugyanis, hogy az új kihívásokkal kapcsolatos új típusú ismeretek azok birtokába kerüljenek, akik a szakterületi védekezést és elhárító munkát végzik, illetve ezeken az ágazati területeken a döntéshozói pozíciókat betöltik.

Magyarország érvényben lévő Nemzeti Biztonsági Stratégiájában tizenkét különböző a magyar államot érintő biztonsági fenyegetés⁴ került nevesítésre. A kockázati tényezők között számos új, a XXI. században kialakult, illetve a modern globalizációs folyamatok hatására napjainkban kulminálódott, vagy a geopolitikai és természeti folyamatok hatására átalakult és/vagy előtérbe került veszélyforrás található.

A biológiai ágensekkel végrehajtott terrorizmus elterjedésének kilátásai, a mindinkább megnyíló támadási felületek, valamint a védekezési lehetőségek egyes aspektusai terén még jelentős hiátusokkal bír a magyar rendvédelemi tudományterület, holott „*az Egyesült Államok járványügyi szakemberei szerint nem az a kérdés, hogy felhasználnak-e biológiai fegyvereket majd terrortámadásokban, hanem hogy mikor.*”⁵ Jelen tanulmány ezen, a magyar kormányzat által is hangsúlyosnak vélt, új típusú ismeretek bekerülését szándékozik elősegíteni azzal, hogy az erőszakos cselekmények egy sajátos megjelenési formájának – a korábban Magyarországon minimális tudományos figyelmet kapott –, a biológiai ágensekkel végrehajtott terrorcselekmények által jelentett biztonsági kihívások kapcsán kíván innovatívnak szánt gondolatokat megfogalmazni. A munka elsődleges célja, hogy elemzés alá vonja a bioterrorista tevékenység során felhasznált ágensek XXI. századi terjedési lehetőségeit, illetve hogy ennek kapcsán a megelőzés- és a védekezés terén

---

⁴ A regionális konfliktusok, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik elterjedése, a terrorizmus, az energiabiztonság, a globális éghajlat- és környezetváltozás, a természeti és ipari katasztrófák, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a migráció és a szélsőséges csoportok

⁵ http://hetek.hu/hatter/200105/uj_es_regi_jarvanyok_fenyegetnek (letöltve: 2013. augusztus. 30.).

innovatív javaslatokkal éljen. Ugyanakkor, – a téma feldolgozottságára, valamint a területi korlátokra való figyelemmel – nem kíván foglalkozni olyan témakörökkel, mint például a bioterrorizmus története, illetve annak ágensei, mivel ezek a témakörök korábban más művekben már alapos kifejtésre kerültek, így annak ismétlése nem rendelkezne tudományos relevanciával.

Rövid fogalmi áttekintő

A terrorizmus elméleti kereteinek meghatározása jelen tanulmánynak nem célja, azonban a további fogalmi zavarok elkerülése végett indokolt, hogy bizonyos keretek között tisztázásra kerüljön, mit is jelent ez az utóbbi évtizedben a köztudatba beépült kifejezés.

A terrorizmus meghatározásában mind a mai napig nem született olyan koncepció, amelyet a nemzetközi szakértők egyhangúan hitelesnek, és teljes körűnek fogadnának el. Elmondható ugyanakkor, hogy némely elemek generálisan megjelennek a különböző definíciókban. Ilyenek például az erőszak, a politikai-, vagy társadalmi célzat. A számos meghatározás közül jelen tanulmány keretében a Biztonságpolitikai Szemle által 2010-ben publikált definíció kerül alkalmazásra, amely szerint a terrorizmus az *„erőszak módszeres alkalmazása abból a célból, hogy félelemkeltés segítségével társadalmi-politikai célokat valósítsanak meg.”*⁶

Joggal merül fel a kérdés, hogy a bioterrorizmus néven ismert cselekmény/cselekménysorozat rendelkezik, illetve rendelkezhet-e önálló szemantikai tartalommal, vagy pedig mindössze a terrorista cselekmények egy bizonyos tipizálása révén született az összefoglaló fogalom. A kérdést tovább bonyolítja, hogy mivel maga a terrorizmus kifejezés sem rendelkezik általánosan elfogadottá vált definícióval, így lehetséges-e egy fogalmilag nem tisztázott meghatározásból egy másik, az előző kifejezést magában foglaló definíció megalkotása. Nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy a fenti kérdésekre adható logikus válaszokból kifolyólag a bioterrorizmus meghatározás nem önálló, a terrorizmustól elkülönülő cselekményre, vagy cselekménysorozatra utaló terminus technicusként kezelendő, hanem a – korántsem egyértelműsített – terrorizmus fogalmi rendszerébe tagozódva alkotja annak egy alcsoportját. A fentiekből adódóan

---

⁶ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=32 (letöltve: 2013. augusztus. 10.).

a bioterrorizmus nem kezelendő önálló szakterületi fogalomként, hanem mindössze a terrorizmus egyfajta megjelenési típusa értendő a meghatározás alatt.

A fenti elvet számos hazai- és nemzetközi tudományos írás alátámasztja. A terrorizmus megjelenési formáival kapcsolatos – jelen tanulmány fogalmi keretei között elfogadott–, terrorizmus-tipizálást 2008-ban a COT Institute for Safety, Security and Crisis Management⁷ biztonságpolitikai kutató intézet terrorizmus-kutató részlege, a Transnational Terrorism, Security & the Rule of Law végezte el. A Defining Terrorism munkacímét viselő műben a szervezet szakértői a terrorizmus tíz különböző típusát határozták meg.⁸ ezek a következők:

- szereplő alapú,
- áldozat alapú,
- ok alapú,
- környezet alapú,
- eszköz alapú,
- politikai orientáltság alapú,
- motiváció alapú,
- cél (szándék) alapú,
- követelés alapú,
- valamint célpont alapú.

A tipizálási szempontokat tartalmazó felsorolás alapján a bioterrorizmus a terrorizmus eszköz alapján tipizált formája, amelyet a terrorcselekmény végrehajtásához felhasznált eszközök milyensége különböztet meg az egyéb terrorista tevékenységtől. A tipizálás több terrorizmus-kutatónál gyakorlatilag megegyező módon – némely aspektussal kiegészítve, illetve kihagyva – köszön vissza.

A terrorizmus-tipizálás módozatainak összegzéséből az alábbi – a jelen tanulmány keretei között elfogadottnak tekintett –, bioterrorizmusra vonatkozó magyarországi definíció került korábban megalkotásra: „*bioterrorizmus a vírusok, baktériumok,*

---

⁷ <http://www.cot.nl/> (letöltve: 2012. október 10.).

⁸ <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP3%20Del%204.pdf>. 63. o.

*valamint más biológiai tényezők előre tervezett terjesztése abból a célból, hogy emberek, állatok, továbbá növények betegségét, illetve halálát okozza.*⁹

Jelen tanulmány szempontjából lényegi meghatározásnak számít a „más biológiai tényezők”, amely külön kiemelése ezért indokoltnak mutatkozik. A „más biológiai tényezők” között kerülnek szerepeltesre az özönnövények, valamint egyes állatfajok is.

A bioterrorizmus terjedésének lehetőségei

A biológiai ágensek terrorcélú felhasználásának lehetőségei a XX. század utolsó évtizedétől kezdődően korábban sosem látott gyorsasággal növekedtek, amely számos tényező egyidejűségére vezethető vissza. A folyamat felgyorsulásában közrejátszó események egy része egymással ok-okozati viszonyban áll, ugyanakkor ismerünk olyan faktort is, amelynek megjelenése független a többitől, és a bioterrorizmussal való kapcsolata áttételesen alakult ki.

- Az 1990. előtt fennálló bipoláris világrendben, a kétoldalú szembenállás eredményeként mindkét ideológiai tábor hatalmas számú tömegpusztító fegyvert halmozott fel.¹⁰ A készletek között nagy mennyiségben voltak találhatóak a biológiai eszközök, annak ellenére, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének XXVI. ülészakán 1971. december 10-én elfogadott *„Egyezmény a bakteriológiai (biológiai) és toxin-fegyverek fejlesztésének, gyártásának és tárolásának eltiltásáról és megsemmisítéséről”*¹¹ egyezményt a világ majdnem minden országa aláírta,¹² és attól mindössze néhány ország tartózkodott,¹³ amelyek jobbára harmadik világbeli államok.¹⁴ A Szovjetunió összeomlását követően, az esetlegesen korábban meglévő biológiai-fegyver kapacitás egy részének sorsa máig sem ismert, és nem zárható ki annak a

⁹ Kasznár Attila (2012): A bioterrorizmus. (T)error & Elhárítás/2. forrás:

http://tek.gov.hu/tt_pdf/Kasznar_Attila_Bioterrorizmus_2012_2.pdf (letöltve: 2013. július 4.)

¹⁰ http://www.edis.hu/?pageid=tudastar_abv (letöltve: 2013. augusztus 26.)

¹¹ [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/C4048678A93B6934C1257188004848D0/\\$file/BWC-text-English.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C4048678A93B6934C1257188004848D0/$file/BWC-text-English.pdf) (letöltve: 2013. augusztus 26.)

¹² Az egyezménynek jelenleg 170 olyan állam a tagja, amely a dokumentumot aláírta, valamint törvénybe is iktatta, míg tíz ország csak aláírója, azonban annak ratifikációját még nem végezte el (Elefántcsontpart, Egyiptom, Haiti, Közép-afrikai Köztársaság, Libéria, Mianmar, Nepál, Szomália, Szíria, Tanzánia).

¹³ Jelenleg tizenhat állam nem csatlakozott: Andorra, Angola, Comore-szigetek, Csád, Dél-Szudán, Djibouti, Eritrea, Guinea, Izrael, Kiribati, Mauritánia, Mikronézia, Namíbia, Niue, Szamoa, Tuvalu. Az aláírástól tartózkodók között szerepel Izrael is, amely állam sajátos magatartása a komplex közel-keleti viszonyrendszer feltérképezését igényli.

¹⁴ [http://www.unog.ch/_80256ee600585943.nsf/\(httpPages\)/7be6cbbea0477b52c12571860035fd5c?OpenDocument&ExpandSection=3%2C2%2C1#_Section3](http://www.unog.ch/_80256ee600585943.nsf/(httpPages)/7be6cbbea0477b52c12571860035fd5c?OpenDocument&ExpandSection=3%2C2%2C1#_Section3) (letöltve: 2013. augusztus 26.)

lehetősége, hogy egy jelentős részük radikális-, illetve terrorista csoportok kezébe kerülhetett. A biológiai ágenseknek ezen a módon történt, úgymond „rossz kézbe kerülése” közvetlen és reális veszélyként jelentkezhethet a XXI. századi terrorizmus ellenes harcban, valamint komplex biztonsági problémát okozhat a világ bármely állama számára.

- A korábban legyártásra került, szovjet fegyverek illetéktelenek általi felhasználásánál jóval nagyobb problémát eredményezhet az a tény, hogy a Szovjetunió felbomlása egyben számos biológus-kutató munkanélkülivé és ami ennél is súlyosabb tény, hogy nemkívánatossá válásához vezetett, nem csak a volt kommunista államban, de feltételezhetően a Nyugathoz tartozó államokban is. Az érintett kutatók többnyire magasan kvalifikált szakemberek voltak, akiknek nagy része a civil szférába nem, vagy csak részben adoptálható tudással rendelkezett. Az említett szakemberek egy része – vagy megélhetése biztosítása végett, vagy személyes becsvágya és fanatizmusa¹⁵ által vezéreltetve¹⁶ – kontrolálhatatlan hatalmi tényezők, illetve radikális csoportok, vagy személyek szolgálatába állíthatta speciális tudását. A sokszor személyes sértettség által vezérelt emberek cselekedetei kiszámíthatatlanok, gyakran fel sem fogják, hogy valójában milyen célt szolgáltak, amikor bérbe adták tudásukat.
- A korábbi hatalmi dimenzió felbomlása olyan új világpolitikai rendet teremtett, amelyben korábban baráti államok, csoportok, vagy személyek nem kívánatossá váltak. Számos korábban a kommunizmus ellenes harcban támogatott autokratikus hatalmat gyakorló – elsősorban afrikai és ázsiai vezető – az 1980-as és 1990-es években már diktátor minősítést kapott. Az új globális struktúrában, annak ellenére, hogy korábban a kommunizmus feltartóztatása érdekében gyakorlatilag minden eszköz megengedhető volt, a demokrácia terjesztésének eszménye már nem engedte meg, hogy diktátorok baráti minősítést kaphassanak. A háttértámogatásukat, ezáltal nemzetközi

---

¹⁵ A személyes fanatizmus és az anyagi haszonlesés által vezérelt „orvos”-, biológus-kutatókra példaként említhetjük a Dr. Halál néven közismertté vált, dél-afrikai Wouter Bassont, aki az apartheid rendszer időszakában számos, a fekete lakosság ellen irányuló vegyi- és biológiai programot irányított. Valószínűsíthetően a rendszer bukását követően is kamatoztatta a tudását a világ számos pontján segítve az egyes országok vezetőit, hogy biológiai eszközökhöz jussanak hozzá, és az sem kizárható, hogy esetlegesen terrorcsoportokkal is tartott kapcsolatot.

¹⁶ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110930-wouter-basson-dr-halal-delafrikai-vegyi-es-biologiaifegyverprogram-iranyitoja.html> (letöltve: 2013. augusztus 4.)

mozgásterüket is elvesztett politikusok gyakran minden korábbinál brutálisabb módon igyekeztek megvédeni uralmi pozíciójukat, amelyhez hozzájárult a biológiai-fegyver birtoklása érdekében folytatott kutató tevékenység is. A kegyetlen politikai vezetők többnyire a fegyverek felhasználásától sem idegenkedtek. Az elsősorban a harmadik világbeli államok „uralkodói” számára az anyagi eszközök előteremtése nem okozott számottevő problémát, gyakorlatilag gond nélkül, a világ legkiemelkedőbb képességű kutatóinak bármilyen kívánságát képesek voltak teljesíteni. Azáltal, hogy a diktátorok hozzájutottak a hön áhított fegyverekhez, hatalmukat sokszor biztosabbnak érezték, mint korábban bármikor. Azonban mint számos esetben kiderült, a biológiai ágensek birtoklása csak csalfa délibábként tévesztette meg az elbizakodott „uralkodókat”. A történelmi tények ugyan bebizonyították, hogy a biofegyverek birtoklása révén egyetlen diktátor sem tudta bebetonozni a hatalmát, azonban az önkényurak bukását követően, valamint a bukásuk során végbemenő események közben a biológiai ágensek sorsa gyakran bizonytalanná vált.

- Szorosan ide kapcsolódik a következő tényező, amely elősegítette, illetve elősegíti a radikális csoportok biológiai támadásra is felhasználható ágensekhez való hozzájutását. Az egyes, vegyi-, valamint biológiai fegyverrel is rendelkező/rendelkezhető modernkori diktatórikus rezsimek – a Nyugat, feltétlen demokrácia-terjesztés nevében folytatott meggondolatlan és sokszor elvakult támogatása melletti – bukása az elmúlt két évtized tapasztalata alapján a legkritikább esetben zajlott, a radikális mozgalmak előretörése nélkül.

Az első példaként Irak – az évtizedek óta radikális erők harcának kitett Afganisztán kérdésköre más kategóriába tartozik – esetét kell említeni,¹⁷ ahol a

---

¹⁷ A korábban az Amerikai Egyesült Államok hathatós segítségével hatalomra került iraki elnök-diktátor, Szaddam Husszeint, 1990 augusztusában megszállta Kuvaitot, azonban ENSZ felhatalmazás alapján, az Amerikai Egyesült Államok vezette koalíciós haderő 1991 januárjában és februárjában az I. Öböl-háború során kiűzte az iraki csapatokat az országból. Husszeint feltétel nélküli kapitulációját követően az ENSZ 687. számú határozatával a világszervezet felügyelete alatt kötelezte Irakot vegyi- és biológiai fegyvereinek, valamint a 150 kilométernél nagyobb hatósugarú ballisztikus rakétáinak megsemmisítésére 2002-ben az ENSZ BT. 1441. számú határozatával ismét felszólította az országot, hogy működjön együtt a nemzetközi fegyverzet ellenőrkével. Mivel Irak csak részben tett eleget nemzetközi a határozatnak, az Egyesült Államok és szövetségesei 2003 márciusában megtámadták Irakot és elfogták Szaddam Husszeint. A diktátort többek között emberiség elleni bűncselekmények elkövetése miatt halálra ítélte az iraki bíróság. 2005 októberében elfogadták az új iraki alkotmányt, majd a 2005 decemberében tartott általános választásokat követően megalakult az új törvényhozás és 2006 májusában megalakult Irak első alkotmányosnak tekinthető kormánya.

Nyugat által kikényszerített demokratikus változások eredményeként minden korábbinál kaotikusabb állapotok alakultak ki. Az ázsiai államban katasztrofális a közbiztonsági helyzet, a Szaddam-rezsim bukása után a rendvédelmi-igazságszolgáltatási szektor gyakorlatilag összeomlott, az országot teljesen kifosztotta a helyi lakosság,¹⁸ A fosztogatások során jelentős mennyiségű lőfegyverhez – és nem tudni, hogy esetlegesen milyen biológiai hadviselésre, illetve támadásra alkalmas eszközökhöz – jutottak illetéktelen személyek és csoportok. Az ország ma a nagyszámban jelen lévő, különböző terrorszervezetek¹⁹ mindennapos támadásainak van kitéve.²⁰ Annak ellenére, hogy a terrorista csoportok eddigi tevékenységük során nem használtak fel biológiai ágenseket támadóeszközként, mégsem zárható ki, hogy esetlegesen rendelkeznek ezekkel a tömegpusztításra alkalmas „fegyverekkel.”

Hasonló érzékletes példaként lehet és kell említeni Líbia esetét, ahol a Moammer Kadhafi hatalma elleni „demokratikus forradalom”²¹ végkimenetele a nemzetközi biztonsági kihívások szempontjából erősen megkérdőjelezhető. A forradalmat követően drasztikusan romlott a líbiai közbiztonság. A felkelés során nagy mennyiségű fegyver került a civilek kezébe, amely párosulva a növekvő szegénységgel fokozta az erőszakra való hajlamot. Rendszereztek a különböző érdekcsoportok, a fegyveres felkelő alakulatok, illetve a törzsek közti konfliktusok, amely gyakran fegyveres összecsapásokban

---

¹⁸ A fosztogatások olyan méreteket öltöttek, hogy épületeket bontottak el a téglájuk miatt, illetve az elektromos és távközlési hálózatokat a rézvezetékeik miatt.

¹⁹ A legdominánsabb szunnita terrorista csoport, a 2004-ben alakult Iraki al-Kaida. A szervezet arról vált hírhedtté, hogy válogatás nélkül, nagy pusztítással járó terrorcselekményeket hajtott végre, gyakran öngyilkos merényletek alkalmazásával. Az Ansar al-Islam 2001 szeptemberében alakult a kurd régióban. Tagjai főként irakiak, de rendelkezik néhány külföldi dzsihadistával is. Tevékenysége főként az iraki kurdok vallási-politikai pártjai ellen irányul. A 2003-as amerikai katonai beavatkozás során sikerült feloszlanni, de később Ansar al-Sunna néven újra szerveződött. 2007-ben ismét felvették eredeti nevüket. Az Iraki Iszlám Hadsereg a feltételezések szerint 2003 nyarán alakult. Legaktívabb a 2005-06-os időszakban volt, amikor előfordult, hogy napi 22 jelentős támadást tudtak aktivistái végrehajtani az amerikai erők ellen. A Jaish al-Mahdi, 2003. július 18-án alakult Moqtada al-Sadr vezetésével. A síita szervezet tulajdonképpen a Sadr Mártír Szervezetének, az OMS-nek, vagy röviden a Szadrista Mozgalomnak a katonai szárnya.

²⁰ Jane's Sentinel Country Risk Assessments – The Gulf States Issue 30. 2012. 180-183., 259-260. o.

²¹ 2011 februárjában, a tunéziai és egyiptomi forradalmi eseményeket követően, emberjogi aktivisták letartóztatása miatt tüntetések kezdődtek Bengáziban és más városokban. A tüntetők követelték, hogy Kadhafi mondjon le, aki ezt megtagadta, majd a megmozdulások leverése érdekében bevetette a hadsereget. 2011 márciusában a NATO repüléstilalmi zónákat jelölt ki a líbiai légtérben, majd a katonai szövetség légitámadásokat mért Kadhafi csapataira. A nyugati hatalmak által támogatott felkelők és a Kadhafi-rezsim közötti harcok hamarosan polgárháborúvá fajultak. A harcok 2011. október 20-ig tartottak, amikor is a diktátor szülővárosánál, Szurtnál döntő összecsapásra került sor. A fegyveres összecsapásban, rejtélyes körülmények között Kadhafi is az életét veszítette. A polgárháború ezzel gyakorlatilag véget ért.

manifesztálódik szerte az országban, így a nagyvárosok belső részein is. „A lakosság kezébe került és szinte felmérhetetlen mennyiségű lőfegyver (kézi és nehéz fegyverek, vállról indítható rakéták), lőszer, robbanóanyag begyűjtése eddig kevés eredménnyel járt, így a lőfegyverhasználat mindennapos jelenség éjjel és nappal az ország egész területén.”²² Jelenleg Líbia az Al-Kaida a Magreb-térségben nevű terrorcsoport szerveződésének egyik központi állama.²³ Az al-Kaidával szoros kapcsolatot ápoló terrorista csoport a teljes észak-afrikai térség egyik destabilizáló ereje.²⁴ A líbiai felkelőkkel fenntartott szoros kapcsolatai alapján feltételezhető, hogy a terrorszervezet jelentős számban juthatott olyan fegyverekhez, amelyekkel korábban nem, vagy csak részlegesen rendelkezhetett. Ezek között akár légi járművek elleni támadásra alkalmas, rakétatechnológián alapuló eszközök is lehetnek,²⁵ valamint a rendelkezésre álló információk alapján nem zárható ki annak a valószínűsége sem, hogy a szervezet esetleg biológiai támadáshoz alkalmas eszközök birtokába jutott. A líbiai kaotikus belpolitikai viszonyok nem teszik lehetővé, hogy detektálni lehessen, hogy a szervezettel együttműködve mely további nemzetközi terrorista csoportok aktivistái jelentek meg az országban. Azonban feltételezhető, hogy jelenleg számos terrorcsoport működik Líbiában. Mind több jel utal arra, hogy az al-Kaidával kapcsolatokat kereső Boko Haram²⁶ is megjelent az észak-afrikai államban, amelynek következtében a radikális, nigériai szervezet biológiai fegyverekhez jutása sem kizárt.²⁷

---

²² <http://konzuliszolgalat.kormany.hu/afrika?libia> (letöltve: 2013. augusztus 27.)

²³ A szervezet a térség egészének biztonsági helyzetére jelentős hatást gyakorol. A radikális csoportosulás aktivistáinak tevékenysége folyamatosan kimutatható Algériában, Maliban, valamint Mauritániában is, de a régió egyéb országaiban sem zárható ki felbukkanásuk.

²⁴ A nemzetközi szakértők véleménye szerint az AQIM-nak jelentős szerepe volt a 2012 elején Maliban kitört tuareg felkelésben is, úgy vélik, hogy a tuareg függetlenedési mozgalom újabb felélénkülése, a líbiai belső konfliktus egyik külső következménye. A tuaregek közé nagy számban tértek haza Maliba a Kadhafi-rendszer hadseregében szolgáló, a líbiaiak által gyűlölt, azonban az AQIM-mal szoros kapcsolatot ápoló zsoldos katonák, akik rengeteg fegyvert is magukkal vittek, ami az önrendelkezésre vágyó törzs komoly megerősödéséhez vezetett.

²⁵ <http://afriport.hu/hirek/11929-mali-eszaki-reszen-szabadon-garazdalkodnak-a-terroristak.html> (letöltve: 2012. augusztus 4.)

²⁶ A radikális iszlám tanokat valló Boko Haram nevű terrorszervezet Nigéria északi területein tevékenykedik. A Boko Haram jelentése a „nyugati tanítás bűnös”. A szervezet elsődleges célja egy önálló autonómiával rendelkező iszlám államot deklarálni, ami a saria jogrend alapján épülne fel és működne. A mozgalom 2002-ben alakult az ország észak-keleti csücskében található Maiduguri-ban, Borno állam fővárosában. A Boko Haram által képviselt szélsőséges nézetek és extrémén erőszakos fellépés egész Nyugat-Afrikában példátlan. Néhány hasonló szervezet már megpróbálta megvetni a lábát a kontinens ezen részén, de a megfelelő társadalmi háttér nélkül ez mindeddig sikertelennek bizonyult.

²⁷ Jane’s Sentinel Country Risk Assessments – Central Africa Issue 31. 2012. 475-476., 536. o.

A harmadik, és egyben legújabb és legaktuálisabb problémaként jelentkezik a Szíriában zajló polgárháború²⁸ kapcsán kialakult és tovább fokozódó kaotikus közel-keleti viszonyrendszer. A 2011 óta tartó polgárháború nyomán követhetlenné vált, hogy a korábban meglévő vegyi- és biológiai fegyverkészletből került-e, és ha igen akkor hol, mikor és mennyi tömegpusztító eszköz a felkelők birtokába. A biológiai támadáshoz szükséges ágensek terjedésének kérdésében –ezáltal Magyarország biztonsági környezetének alakulásában is – rendkívüli fontossággal bír, hogy a szíriai felkelők birtokába került-e egy esetleges bioterrorista támadás kivitelezésére alkalmas eszköz, a szíriai ellenzék ugyanis korántsem egységes, és soraiba a radikális erők szimpatizánsai is helyet kaptak. „Az ellenzék 50-nél is több kisebb-nagyobb lázadócsoporthól áll, melyek részben a harcok kezdetén a tüntetések helyszínein a demonstrálókból alakultak”,²⁹ egy másik részük azonban a háború folyamán az ellenzék képességeire rátelepedett, és annak törekvéseit a saját céljai érdekében kiaknázni kívánó szélsőséges ideológiai csoportokból, valamint terrorszervezetekből alakult.³⁰ Az anarchikus szíriai belpolitikai állapotok gyakorlatilag vonzották a különböző terrorszervezeteket, amelyek ugyan az ellenzék oldalán, azonban elsősorban a saját radikalista céljaik megvalósítása érdekében avatkoztak be a polgárháborúba. Szíria jelentős vegyi-fegyver arzenállal bírt a konfliktus kirobbanását megelőzően, és

---

²⁸ A polgárháborút megelőző első tüntetésekre 2011 januárjában került sor. Ezek a megmozdulások azonban még nem voltak jelentősek, és erőszakos jelleget sem öltöttek. A demonstrálók eleinte nem követelték az elnök távozását, mindössze reformok bevezetését akarták elérni. 2011 márciusától az erőszakos demonstrációk az ország déli részéből kiindulva, rövid időn belül a legtöbb nagyvárosra áttértek. 2011. április végétől a szír kormány a hadsereg bevetésével, páncélos alakulatok alkalmazásával kezdte támadni a legaktívabb ellenzéki városokat, amelynek következtében egyes ENSZ tagállamok szankciókat vezettek be a szíriai hatalmi elittel szemben. 2011. június 19-én az emigráns ellenzékiek egy része Törökországban létrehozta a Szíriai Nemzeti Tanácsot azzal a céllal, hogy az az ellenzéki szervezetek közös képviseleti szerve legyen, amely a nemzetközi fórumokon képviselni tudja a felkelőket. 2012. április közepén fegyverszüneti megállapodást kötött a Szabad Szíriai Hadsereg és a kormány, melyet azonban mindkét fél következetesen megszegett. 2012 őszén fegyveres konfliktus alakult ki a Szabad Szíriai Hadsereg és egy másik lázadó szervezet, a kurd Demokratikus Egyesülés Pártja között. Ezzel az amúgy sem egységes ellenzék újabb területeket veszített, ami a kormányerők előnyomulásának engedett teret. 2013 áprilisától a kormányerők több fronton nagy erejű offenzívába kezdtek.

²⁹ Dr. Pocskai Ákos (2013): A szíriai polgárháború nemzetközi és terrorszemponitú vonatkozásai. (Terror & Elhárítás 2013/1. http://tek.gov.hu/tt_kiad.html (megjelenés alatt))

³⁰ A szíriai polgárháborúba beavatkozó terrorszervezetek közül érdemes külön is kiemelni. Az al-Nuszra Front, valamint az Ahrar al-Sám csoportosulások is az iszlám radikalizmus irányzatát képviseli. A két szervezet célja, hogy a sarjain alapuló államot hozzanak létre a mai Szíria területén, ez a törekvés azonban korántsem vág egybe a felkelők, a Szabad Szíriai Hadseregével. Mind az al-Nuszra, mind az Ahrar al-Sám szorosan összefonódik az al-Kaida iraki szárnyával, valamint egyéb terrorszervezetekkel.

nagy valószínűség szerint az Aszad-rezsim biológiai fegyverekkel, vagy az ilyen fegyverek kifejlesztésére alkalmas kutató-laborokkal is rendelkezett.³¹ A szír kormányzat vegyi-és biológiai fegyverei egy részének a sorsa jobbra ismeretlen. Az a tény, hogy ezeknek az eszközöknek egy része a különböző terroristacsoportok kezébe kerülhetett, globális biztonsági problémaként jelentkezhet az elkövetkező évtizedek során. További kockázati tényezőt jelent, hogy a különböző szíriai kutatóintézetek munkatársai a jövőben kinek a szolgálatába állítják a tudásukat.

- A globalizmus szélesedésének eredményeként a korábbi jól lehatárolható mobilitási struktúrák megváltoztak. Nem csak az egyes országok közötti határok átjárhatósága vált lényegesen könnyebbé – amelyre az Európai Unió tagállamai közötti, gyakorlatilag csak virtuálisan meglévő határkérdés a legekleatásabb példa –, de az egyes kontinensek közötti utazási lehetőségek is gyökeresen megváltoztak az elmúlt évszázadokban megszokottakhoz képest. A közlekedési eszközök XX. században zajlott robbanásszerű fejlődésének eredményeként a személyi mozgás lehetőségei rendkívül dinamikussá váltak. A szárazföldi közlekedés felgyorsulásához képest pedig még radikálisabb hatásokkal járt a repüléstechnika fejlődése által a légiközlekedés milyenségében bekövetkezett forradalmi változások. A kontinensek közötti gyors átjárhatóság nem csak biztonsági szempontokból, hanem – az esetleges bioterrorista tevékenységhez közvetlenül nem csatolható – alapvető epidemiológiai szempontokból is új kihívások elé állítják a modern társadalmakat.
- A globalizmus számos egyéb aspektusból is alapvetően változtatta meg a biológiai támadásra felhasználható ágensek terjedésének és terjesztésének lehetőségeit. Ezek közül egyik legjelentősebb a költséghatékonyság érdekében az olcsóbb munkaerővel rendelkező országokba telepített gyártó- és különösen a kutató kapacitás. Azáltal, hogy bizonyos multinacionális vállalatok a gyártóegységeiket harmadik világbeli országokba helyezték, a gyártási folyamathoz szükséges alapanyagok helyszíni jelenlétéről is gondoskodniuk

---

³¹ A kézirat összeállításának időpontjában az Amerikai Egyesült Államok, valamint szövetségesei a 2013. augusztus 21-én, Damaszkusz közelében végrehajtott vegyifegyver-támadásra reakcióként kilátásba helyezték a fegyveres beavatkozás lehetőségét Szíriában. A nyugati hatalmak fegyveres intervenciója valószínűsíthetően nem megakadályozza, hanem elősegíti majd a biológiai támadásra alkalmas ágensek terrorista körök kezébe kerülését.

kell. A gyártási folyamat során pedig nem egy veszélyes – elsősorban vegyipari – anyag kerülhet felhasználásra, amelyek őrzés-védelmének megoldása sok esetben nem megnyugtató. A kutatókapacitás kihelyezése azonban jóval nagyobb kockázatot rejt magában. A bent elhelyezett ágensek biztonsága a rezsimitézkedések megfelelő méretű kiterjesztése által a legtöbb esetben – természetesen bizonyos terrorista támadásokat leszámítva – biztosítottnak látszik. Lényegesen aggályosabbnak tűnik azonban a tudáskapacitásnak a kihelyezése, amelynek ellenőrzése, és a kívánatosnak megfelelő keretek között tartása is komolyabb kihívásokat rejt magában. Ennél a problémátípusnál érdemes megjegyezni a kutatók kiválasztásában rejlő pluszkockázati tényezőt, amely nem csak a helyi alkalmazottak esetében eredményezhet jelentős – nagy felelősséggel járó – többletmunkát, hanem az összes – akár a vállalkozás anyaországából, akár a világ egyéb pontjairól érkező – munkatárs esetében is. Egy radikalizálódott, vagy kontrolálatlan becsvággal, illetve az anyagi haszonszerzés érdekében gátlástalanul tevékenykedő kutató – aki nem csak a veszélyes ágenshez juthat hozzá, de annak felhasználásával összefüggésben, valamint előállításának sajátosságaival kapcsolatosan is kiterjedt ismeretekkel rendelkezik – felmérhetetlen biztonsági kockázatot rejt magában.

- A biológiai ágensek terjedési és terjesztési lehetőségeit nagymértékben elősegítik – a globalizációs folyamatokkal is szoros kapcsolódást mutató – környezeti- és klimatikus változások. A globális felmelegedés hatására alapjaiban alakult át bizonyos organikus képződmények elterjedési lehetősége. *„1999 nyarán szokatlanul gyakorivá vált New York City Queens negyedében az agyvelőgyulladás. A mikrobiológiai vizsgálatok hamarosan kimutatták, hogy a járványért, a fejlett világban addig nem mutatkozó Nyugat-Nílus-vírus (WNV = West Nil vírus) a felelős.”*³² A Nyugat-Nílus-vírus életterének terjedése a közép-európai régiót is érinti. 2013-ban – a tanulmány összeállításának időpontjáig nyilvánosságra hozott hivatalos információk alapján – a vírus egy személyt fertőzött meg Magyarországon, ugyanakkor *„Szerbiában 82-en fertőződtek meg a kórral”*,³³ és tíz ember vesztette az életét. A virológusok állásfoglalása nem egyértelmű, *„annyi azonban már biztosnak látszik: léteznek*

---

³² http://www.hazipatika.com/napi_egeszseg/fertozo_betegsegek/cikkek/afrikai_virus_pusztit_a_fejlett_vilagban/20041221114701 (letöltve: 2013. augusztus 30.)

³³ <http://inforadio.hu/hir/eletmod/hir-582038> (letöltve: 2013. augusztus 30.)

*olyan trópusi járványt okozó kórokozók, melyek nem respektálják a kontinenshatárokat, könnyen alkalmazkodnak a hidegebb éghajlathoz, megtalálják a megfelelő közvetítőt, rugalmasan képesek alkalmazkodni az emberi és az állati szervezethez egyaránt. Felbukkanásuk a világ bármely pontján előfordulhat. Hatékony védőoltással mindezidáig nem rendelkezünk.*³⁴

Az, hogy ezek a vírusok képesek voltak alkalmazkodni a „hidegebb éghajlathoz” azonban csak úgy tűnik lehetségesnek, hogy a „hidegebb éghajlat” ma már jóval kevésbé hidegebb, ezáltal gyakorlatilag a trópusi kórokozók kisebb mutáció révén is alkalmassá válhatnak és válnak arra, hogy elterjedési területüket jelentős mértékben kitolják északra, valamint ezzel egyidejűleg délre is. A korábban mindössze a trópusi területeken honos vírusok és baktériumok életterében bekövetkezett változások korábban soha nem látott lehetőséghez juttatja a terroristákat.

A globális felmelegedés egyéb, a biológiai támadásra alkalmas ágensek terjedéséhez és terjesztéséhez alkalmas tényezőt is eredményez. A melegebb átlaghőmérséklet hatására lehetőség nyílt egyes növény- és állatfajok életterének, akár jelentős – sok esetben kontinenseken átnyúló – kiterjesztésére. Az új fajok természetes folyamatok révén, vagy szándékolt – akár terrorista célzatú – emberi beavatkozás eredményeként való bekerülése a korábban kialakult ökoszisztémákba, alapvető – akár végzetes – változásokat is eredményezhet azok működésében. *„Ahhoz, hogy a teljes ökoszisztéma, vagy annak egy részére végzetes hatással járó támadást intézzenek, elég minimális zavart okozni egy, akár rejtett rendszerszegmensben. Egy-egy faj túlzott elszaporodása, vagy éppen megrikkulása olyan, a teljes rendszer egészét érintő hatással járhat, amely hosszú távon akár emberi közösségek életben maradását is veszélyeztetheti. Hasonló hatásokkal járhat, egy kultúraidegen, azonban az adott rendszerben is élet- és szaporodásképes faj bejuttatása, amelynek hatására az őshonos fajok kipusztulnak.*³⁵ Számos olyan, az adott földrajzi- és éghajlati körülmények között elterjedni képes – sok esetben jelentéktelennek tekintett – állatfaj ismert, amelyek bejutva egy-egy régióba, annak

---

³⁴ http://www.hazipatika.com/napi_egeszseg/fertozo_betegsegek/cikkek/afrikai_virus_pusztit_a_fejlett_vilagban/20041221114701 (letöltve: 2013. augusztus 30.)

³⁵ Kasznár Attila (2012): A bioterrorizmus. (T)error & Elhárítás/2. forrás: http://tek.gov.hu/tt_pdf/Kasznar_Attila_Bioterrorizmus_2012_2.pdf (letöltve: 2013. július 4.)

hagyományos ökológiai struktúráját alapjaiban pusztíthatják el.³⁶ Ugyanekkor a problémát jelenthet, egyes állatfajok eltűnése, vagy szándékolt eltűntetése a környezeti rendszerből.³⁷

A fentebbi, a bioterrorista eszközként is felhasználható biológiai ágensek terjedésének XXI. századi lehetőségeivel foglalkozó fejezet számos további terület leírásával kerülhetne kiegészítésre, amelyek megtételére azonban a tanulmány terjedelmi korlátjai miatt nincs lehetőség. A biológiai támadáshoz felhasználható ágensek terjedési lehetőségeinek elemzése egy önálló értekezés témájául is szolgálhat, amelynek elkészítéséhez azonban számos szakterület kutatóinak szoros együttműködése szükséges.

A bioterrorizmus modernkori lehetőségeinek feltárását követően szükséges az állam megelőző, felszámoló és kezelő eszközeinek, valamint az ezekben meglévő esetleges anomáliák számbavétele.

A bioterrorizmus elleni küzdelem Magyarországi keretei

Magyarország hatályban lévő, alapvető biztonsági szabályozója,³⁸ valamint az ehhez illeszkedő szakterületi – a biológiai ágensekkel elkövetett támadásokkal, azok megelőzésével, valamint a következmények elhárításával is összefüggő – magyarországi törvényi szabályozás szorosan illeszkedik az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének³⁹ normáihoz, valamint az Európai Unió jogrendjéhez.

A bioterrorizmussal szembeni fellépés alapját a Nemzeti Biztonsági Stratégiában foglaltaknak kell adniuk. A joganyag 43. pontjában foglaltak szerint: *„A Nemzeti Biztonsági Stratégiában megjelenő fenyegetések átfogó kezelése összkormányzati megközelítést igényel. Ezzel összhangban erősíteni kell a honvédelmi, nemzetbiztonsági, rendvédelmi, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és polgári válságkezelési intézmények szoros és hatékony együttműködését és koordinációját, ezek átfogó, a biztonsági környezethez alkalmazkodni képes kereteit. Minden kormányzati intézmény feladata, hogy saját szakterületén folyamatosan értékelje a*

---

³⁶ Sok esetben a pusztító hatás alatt nem konkrét pusztítást kell érteni, elegendő lehet, ha más állatfajoknak eledelül szolgáló növényfajok meglétére, vagy meglétének milyenségére gyakorolt hatást a bekerülő új faj. A különböző hatásoknak számtalan válfaját lehetne példaként felsorolni, amelyre azonban jelen tanulmány nem vállalkozhat.

³⁷ Bizonyos, egy-egy ökoszisztémában korábbiakban általánosan elterjedt állatfajok hirtelen eltűnése hatására olyan, más fajok szaporodhatnak el, amelyek túlzott száma a struktúra összeomlását eredményezheti.

³⁸ 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

³⁹ North Atlantic Treaty Organisation, NATO.

nemzeti és nemzetközi biztonság és fenyegetettség elemeit, és megtegye a szükséges lépéseket azok kezelésére és elhárítására. Ez csak akkor lehet sikeres, ha a kormányzati és ágazati erőforrások koordináltan és koncentráltan kerülnek alkalmazásra. Kiemelt figyelmet kell fordítani továbbá az összkormányzati koordináció nemzetközi együttműködési formákhoz történő hozzáigazítására.”⁴⁰

Mint látható, a kormányzat kifejezett szándéka Magyarország felkészítése az új típusú biztonsági kihívások elleni hatékony fellépés biztosítására, amelynek érdekében „Magyarországnak egyre növekvő mértékben kell rendelkeznie olyan képességekkel, amelyek komplex megelőzési rendszert működtetnek, természeti vagy ipari katasztrófák esetén gyorsan,⁴¹ hatékonyan és szervezeten reagálnak a lakosság életének, alapvető anyagi javainak védelme és a következmények minimalizálása érdekében.”⁴² A joganyag értelmében szükséges, hogy az esetlegesen korábban meg nem lévő képességek, amelyek a XXI. század új típusú biztonsági kihívásainak elhárításához nélkülözhetetlenek, kiépítésre kerüljenek. A Kormányhatározatban ugyanakkor nem kerülnek kifejtésre részletesen a szükséges intézkedések, amelyek a joganyag jellegéből adódóan nem is szükséges, hogy itt kerüljenek nevesítésre, hiszen a Nemzeti Biztonsági Stratégiának mindössze a főbb kereteket kell megteremtenie, nem pedig a részletes intézkedéseket.

A 2012-ben született Nemzeti Biztonsági Stratégiában foglalt irányelvek elsősorban a prevencióra helyezik a hangsúlyt. A korábban a biológiai ágensekkel végrehajtott terrortámadásokra is vonatkozó érvényben lévő jogszabályok többnyire a következmények felszámolására fókuszáltak. A 2010-től kezdődően életbe lépett új jogszabályok, valamint jogszabályi módosítások értelmében azonban számos megelőző intézkedés meghozatalára is lehetőség nyílik.⁴³ A szabályozók megteremtik a lehetőséget arra, hogy a XXI. századi biztonsági kihívásokra Magyarország aktuális és eredményes válaszokat adjon, a részletes taglalásuk azonban jelen tanulmánynak nem képezik szerves részét, így mindössze a legmagasabb szintű keretrendszeri előírások meghatározására kerülhet sor.

---

⁴⁰ http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (letöltve: 2013. június 2.)

⁴¹ A kormány határozat ebben az esetben valószínűsíthetően eltér az eredeti jogalkotói szándéktól, amikor a jogszabály szövegében az elhárításhoz szükséges képességek meglétét mindössze a természeti-, valamint az ipari katasztrófák esetén bekövetkezése esetén írja elő.

⁴² Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája 50. pont. http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (letöltve: 2013. június 2.)

⁴³ http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_jogszabaly (letöltve: 2013. augusztus 26.)

Az európai szinten meglévő intézményrendszer a mai napig elsősorban az eseményekre való gyors reagálásra, valamint a következmények felszámolására fókuszálnak, míg a preventív fellépés általában háttérbe szorul. Az olyan alapvető uniós intézmények, mint az Egészségügyi Biztonsági Bizottság,⁴⁴ a Biológiai és Kémiai Támadások Gyors Jelző Rendszere,⁴⁵ vagy akár a Korai Figyelmeztető és Riasztási Rendszer⁴⁶ mindegyike az gyors elhárítást, a továbbterjedés megakadályozását, valamint a felszámolást kívánja szolgálni, de egyik sem a komplex megelőzés eszköze.

Mint látható, a biológiai ágensekkel elkövetett támadások esetében a jogalkotók általában a probléma kezelést részesítik előnyben, a megelőzéssel szemben. A jogszabályi és intézményi keretek megteremtik ugyan a bekövetkezett katasztrófa elhárításának eszközrendszerét, azonban úgy tűnik, hogy nem helyeznek kellő hangsúlyt a preventív tevékenységre. A prevenció hiánya miatt esetlegesen bekövetkező biológiai támadás azonban lényegesen nagyobb anyagi-, tárgyi- és elsősorban morális kárt okozhat,⁴⁷ továbbá jóval több emberéletet követelhet, mint egy hagyományos eszközökkel kivitelezett terrortámadás.

A biológiai ágensekkel végrehajtott támadások elleni hatásos védekezésről

A biológiai ágensek felhasználásával kivitelezett terrortámadások esetén – mint azt a korábbiakban láttuk – elsődleges, a hagyományos eszközöket alkalmazó terrorcselekményeknél is kiemeltebb szerepet kap a megelőzés. A bioterrorizmussal szembeni fellépést csak, és kizárólag abban az esetben lehet sikeresnek nevezni, ha az képes az erőszakos cselekményeket megelőzni. A hatékony elhárító tevékenység végzéséhez számos képesség fejlesztése, illetve kiépítése vált szükségessé.

- Az elsőszámú, és egyben legszükségesebbnek látszó képességfejlesztés a felderítés területén jelentkezik. A nemzetbiztonsági szolgálatok felderítő képességeinek fokozása, szakirányú területekkel való bővítése elengedhetetlen feltétel, nem csak a bioterrorizmus elleni fellépés során,

---

⁴⁴ Health Security Committee.

⁴⁵ Rapid Alert System – Biological Chemical Agent Attacks-

⁴⁶ Early Warning and Response System.

⁴⁷ A biológiai támadások esetén kiemelt szerep jut az okozott morális hatásnak. A terrorizmus általános elmélete alapján elmondható, hogy a terrortámadások minden esetben morális hatást kívánnak gyakorolni. A halál, az erőszak, a vér, a rombolás, továbbá az ezek eredményeként bekövetkező védtelenség tudat kialakulása mind ezt a célt szolgálják. A biológiai ágensek használata azonban sokszorosan is demoralizáló hatást kelthet.

hanem a XXI. század aszimmetrikus biztonsági kihívásaira adandó pragmatikus válaszok megtételéhez is. A klasszikus felderítési vonalak mellett – hangsúlyozottan „mellett”, és nem „helyett” – szükségesnek mutatkozik olyan felderítési területek aktivizálása, amelyek a korábban nem védett, azonban a modern biztonsági kihívások által veszélyeztetett területek biztosítását is lehetővé tennék. Az aszimmetrikus fenyegetések hatására radikálisan új, a korábbinál átfogóbb felderítési és elhárítási struktúrák kiépítése válik szükségessé, amelyek esetében – a korábban jelzettek alapján – szükségessé válhat olyan szakterületek lefedése is, mint például a vízgazdálkodás, az erdőgazdálkodás, a mezőgazdaság számos szektora, vagy akár az élelmiszer előállításban résztvevő kisüzemek.

- Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (továbbiakban: OKF) várhatóan minden korábbinál nagyobb szereppel kell, hogy rendelkezzen az új típusú biztonsági aspektusok kezelésének során. A biológiai ágensekkel végrehajtott támadások olyan tág társadalmi-, nemzetgazdasági-, valamint környezeti- szegmensen mozognak, amelyek indokoltá teszik, hogy egy hasonlóan széles feladatkörrel rendelkező, a támadásnak leginkább kitett objektumok többségével kapcsolatban álló szervezet vezető szerepet töltsön be a védekezés során is.

Az OKF feladat-, valamint hatásköréből adódóan elsősorban a már bekövetkezett támadások kezelése, valamint veszélyeztetettnek ítélt – vagy a felderítési információk alapján időközben azzá minősített – objektumok védelmi kiépítése során tölt be kulcsszerepet. Lényeges, hogy a modern biztonsági kihívásoknak megfelelő kompetenciák kiépítésre, valamint fejlesztésre kerüljenek.

Valószínűsíthetően elkerülhetetlen az OKF hatás- és illetékességi körének bővítése, annak érdekében, hogy a védelem a lehetőségek szerinti legnagyobb mértékben kiterjesztésre kerülhessen.

- „A bioterrorizmussal szembeni védekezés nem minden esetben kivitelezhető, illetve gyakran nem nyújtja az elvárt biztonsági szintet”,⁴⁸ ezért jelentős szerep hárulhat az esetleges támadásokra való lakossági felkészülésre, valamint felkészítésre. Szükségessé vált egy összehangolt kormányzati irányítás alatt álló komplex, lakossági biztonságtudatossági program beindítása, amelynek keretében megtörténhetne a társadalom széles rétegeinek, bizonyos veszélyhelyzetek esetén való optimális viselkedésre felkészítése. Indokolt a biztonságtudatossági program komplexitása, amely ezáltal megteremtheti a lehetőségét, hogy a lakosság racionális válaszokat tudjon adni a különböző természeti csapásokból, a környezetszennyezésből, az ipari katasztrófákból, a terrortámadásokból, a kiemelt bűnözői tevékenységekből,⁴⁹ valamint egyéb társadalmi katasztrófákból eredő konfliktushelyzetekre. Mint az már korábban kifejtésre került, a biológiai ágensekkel végrehajtott terrortámadások esetén a felkészültség kiemelt jelentőséggel bír, mivel ezáltal a fokozott morális károk kezelhetősége könnyebbé válik, amely nagy előnyt jelenthet a következmények felszámolása, valamint a kármentesítés végrehajtása során.

A biztonságtudatossági program kivitelezése felsőszintű koordinációt és irányítást tesz szükségessé, amely szükségessé teheti egy, a megfelelő kormányzati szintre besorolt, önálló igazgatósági keretek között működő szervezet felállítását. A program számos szakterületre kell, hogy kiterjedjen, és összehangolt – a különböző oktatási intézményektől a munkahelyekig terjedő, gyakran speciális igényekre is kiterjedő – tréningekre kell épülnie. A program irányításáért felelős feladata volna a különböző szakterületi felkészítések szervezése és lebonyolítása. Lényeges, hogy a biztonságtudatossági program sikeres lebonyolítása érdekében az azt kivitelező szakmai egység a kellő jogszabályi felhatalmazások birtokába kerüljön.

- A biztonság komplex fogalmából adódik, hogy ezen állapot megléte „megköveteli a fenyegetettség és a kockázatok előrejelzésére,

---

⁴⁸ Kasznár Attila (2012): A bioterrorizmus. (T)error & Elhárítás/2. forrás:

http://tek.gov.hu/tt_pdf/Kasznar_Attila_Bioterrorizmus_2012_2.pdf (letöltve: 2013. július 4.)

⁴⁹ Többek között emberrablások, túszejtések, stb.

*felismerésére, elemzésére, megelőzésére, kivédésére, illetve hatásaik mérséklésére, valamint következményeik kezelésére rendelkezésre álló egyéni (nemzeti) és kollektív (helyi, regionális, többnemzeti, szövetségi) lehetőségek figyelembe vételét.*⁵⁰ Az idézet értelmében a XXI. században elengedhetetlen a stratégiai elemzési kapacitások fejlesztése, amelyhez hozzátartozik az elemzést végző állomány folyamatos képzése, valamint az eredményes munkavégzéshez szükséges információk⁵¹ feltárása.

- Kiemelt figyelmet érdemel a vízgazdálkodás. A XXI. században az ivóvíz mind nagyobb – nemzeti – kinccsé válik, ezáltal fokozódhat az egyes terrrorszervezetek érdeklődése vízforrások iránt. A vízkészlet terrorista, illetve hadászati célzatú⁵² támadása évezredek múlttal rendelkezik. Az első írásos emlék szerint a biológiai ágenssel első ízben az asszír hadsereg hajtott végre hadászati támadást, amikor az i.e. VI. században az ellenség ivóvízkészletét anyarozssal⁵³ mérgezték meg.⁵⁴

A folyó-, illetve állóvizek elleni biológiai támadások elleni védekezés sokrétű, és rendkívüli nehézségeket magában hordozó feladat. Az élővizek nagy kiterjedése, gyakorlatilag lehetetlenné teszi a teljes védelem kiépítését. A védelem ugyanakkor mindinkább szükségessé válik, ezért elengedhetetlen, hogy a modern kihívásokhoz igazodó, új típusú módszerek kerüljenek kidolgozásra a vízügy biológiai támadások elleni szakterületén.

- A biztonság kellő szinten tartása érdekében szükséges az egyes kutató intézetek esetében a biztonsági szabályzók szigorítása. Az információs társadalom kialakulásának eredményeként az interneten elérhetővé váltak olyan anyagok, amelyeknek az elsajátítását követően, a minimális szakmai ismeretekkel rendelkezők képesek biológiai támadásra alkalmas eszközöket akár az otthonukban is előállítani.

---

⁵⁰ Vekerdi Zoltán (2012): A biztonság értelmezésének változása. *Hadtudomány* 2012/1-2. 61. o.

⁵¹ Nyílt forrású-, továbbá operatív jellegű információk.

⁵² A biológiai ágensek támadó jellegű felhasználásának történetében a hadi-, illetve terrorista célzat között szoros párhuzam mutatható ki.

⁵³ Az anyarozs a gabonanövényeken élősködő gomba, amely rendkívül erős toxikus vegyületet tartalmaz.

⁵⁴ <http://wol.jw.org/hu/wol/d/r17/lp-h/102006005> (letöltve: 2013. augusztus 10.)

A rendkívül veszélyes anyagok tárolására is szakosodott⁵⁵ kutató intézetek védettsége⁵⁶ azonban sok esetben ma már nem éri el a kockázati tényező növekedésével arányos szintet. Ezen túlmenően elengedhetetlennek mutatkozik a kutató intézetek munkatársainak fokozott ellenőrzése is.

- Mint az már korábban kifejtésre került, a korábban felhalmozott biológiai fegyverek esetleges illetéktelen kézbe jutása jelentős biztonsági kockázatot rejthet magában. Ezt erősíti Magyarország Információs Hivatalának állásfoglalása is, amely szerint *„az egyik legnagyobb veszélyt a nemzetközi békére és biztonságra a tömegpusztító - nukleáris-radiológiai, vegyi és biológiai - fegyverek, valamint az előállításukhoz és célba juttatásukhoz szükséges eszközök és technológiák elterjedése jelenti. Fennáll a veszély, hogy terrorista csoportok vagy a terrorizmust támogató államok is hozzájutnak e fegyverekhez és anyagokhoz.”*⁵⁷ A támadásra alkalmas biológiai ágensek illetéktelenek kezébe kerülésének megakadályozása érdekében fontos, hogy Magyarország a jövőben is minden szükséges intézkedést megtegyen az illegális kereskedelem gátolása érdekében, valamint, hogy aktív tevékenységet fejtsen ki a tömegpusztító fegyverek nemzetközi terjedésének megakadályozására létrehozott folyamatokban.

Összegzés

Összességében *„megállapítható, hogy a bioterrorizmus okozta kihívásokkal szemben nemcsak a nyugati társadalom, vagy Magyarország, de gyakorlatilag a teljes emberiség felkészületlen.”*⁵⁸ Ez a felkészületlenség alapvetően nem a felderítésben, az elhárításban, valamint a következmények felszámolásában résztvevő intézmények és szolgálatok hibájából alakult ki. A globalizmus hatására számos, a hagyományos biztonsági aspektusok közé tartozó tényező alapjaiban, és viszonylag gyors lefolyással változott meg. A változás dinamizmusához a kialakult struktúrák nehezen, vagy sok esetben még egyáltalán nem tudtak alkalmazkodni.

---

⁵⁵ Például: pusztító vírusok.

⁵⁶ Személyi és fizikai.

⁵⁷ <http://www.mkih.hu/feladatok/prolifercio.shtml> (letöltve: 2013. augusztus 6.)

⁵⁸ Kasznár Attila (2012): A bioterrorizmus. (T)error & Elhárítás/2. forrás: http://tek.gov.hu/tt_pdf/Kasznar_Atila_Bioterrorizmus_2012_2.pdf (letöltve: 2013. július 4.)

A XXI. század első évtizedeire kialakult modern biztonsági környezeti elemek, így „a bioterrorizmus által megjelenített új típusú kihívások paradigmaváltásra kényszerítik a nemzetközi intézményeket, a nemzeti kormányokat, valamint a rendvédelmi és nemzetbiztonsági, illetve a terrorelhárítási szolgálatokat. Az elhárítás sikerességéhez elengedhetetlen a felderítési tevékenység további fokozása, az újabb felderítési platformok nyitása. A bioterrorizmus térnyerése következtében, többek között a mezőgazdaság, az erdő- és vadgazdálkodás, a vízügy, a mezőgazdasági feldolgozóipar; a kutatás-fejlesztés, a kritikus infrastruktúrák és kapcsolódó intézmények, valamint számos egyéb szakterület felderítési és elhárítási védelme vált indokolttá.”⁵⁹

A jövőbeli kilátásokkal összefüggésben ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy Magyarországon a közelmúltban megkezdődött a jogszabályok harmonizációja az új biztonsági kihívások által teremtett nemzetközi közegehez. Az elmúlt évek intézményi reformja eredményeként, a katasztrófa-helyzetek kezelésével összefüggésben a korábbinál jobban dimenzionált, átláthatóbb, és a szakterületi feladatrendszerek koordinációját hatékonyabban ellátó struktúra került kiépítésre.

A pozitív változások ellenére azonban Magyarország képességei továbbra is messze elmaradnak a XXI. század új típusú biztonsági kihívásai – közöttük a biológiai ágensekkel elkövetett terrortámadások – által megköveteltéktől. A fellépési lehetőségek optimalizálása megköveteli, hogy a jövőben az új szakmai ismeretek folyamatos beépítésre kerüljenek a mindennapi rutinmunkák módszereibe, valamint ezzel párhuzamosan kerüljenek kiépítésre a korábban hiányzó képességek.

Kasznár Attila

---

⁵⁹ u.o.